Ч 42. Pocztowa należytość opłacono ryczałtem.

Львів, неділя 13. жовтня 1929.

Рік XXXI.

Виходить що тижня в неділю.

Адреса редакції і адміністрації: „Свобода“, Львів, Ринок 10, II. пов.

Телеф. Редакції: 29-41.

СВОБОДА

СЕЛЯНСЬКА ГАЗЕТА

Орґан Українського Національно-Демократичного Обєднання.

ПЕРЕДПЛАТА виносить в краю: місячно 80 сот., чвертьрічно 2 зол. 20 сот. В Америці 2 дол. річно. Зміна адреси 50 сотиків. Поодиноке число коштує 20 сот.

Телеф. Друкарні: 29-26.

Не опускати рук!

Чи хто з українців читає ґазети, чи ні, але кожний знає, що тепер переживаємо дуже тяжкі часи. Ріжниця лише та, що той, котрий не читає ґазет, знає біду, яка лише йому дошкулює, а той, котрий читає ґазети знає більше: знає, що біда дошкулює всему нашому народові і на всіх українських землях. Хто був недавно на Освітньому Конґресі у Львові, той бачив на власні очі, як з трудом стримувався від плачу представник Холмщини, коли оповідав, що там робиться; — той чув, як тяжко живеться нашим людям на Волині і як з трудом бореться з лихом наш нарід на Закарпатті; — той чув привіт від представника Радянського Союзу, але — не бачив ні одного представника українського народу з Рад. України і не чув привітів звідтіль. Це тільки потверджує відомости, що й там нашому народові не з добром. Про Галичину то не треба чути, бо повторюємо, кожний добре сам знає, як нам тут живеться.

Отже бачимо, що ніде наш нарід не має добра. Всюди тримають його в міцних кліщах і не дають змоги розвиватися та вільно працювати для поліпшення своєї долі. Це, зрештою, не є для нас ніякою новиною: такий стан тягнеться в нас вже дуже-дуже давно. Проте це нас не зломало. Навпаки — ми вже нераз мали докази, як сильно росте наша сила; ми навіть здобули були на короткий час свою державу. І тепер ми з року на рік сильніщаємо і ніхто з нас не припускає, що наша недоля буде вічною. Живемо вірою, що й на нашій вулиці буде колись празник.

Але є в нас і слабші люде. Коли їм допекла біда, то вони вже й руки опускають. Так буває всюди зі слабшими духом. Але на те є в нас сильніщі, щоби не лише самі стояли твердо на своїх становищах, але підтримували слабших. На те ми маємо на наших землях під Польщею нашу політичну орґанізацію, нашу партію Українське Національно-Демократичне Обєднання, яка є тою нашою силою, що дозволяє нам сміло дивитися у будучність.

Хто в горю опустить руки, то це пропаща людина. Така людина не бачить того, що й кожне горе має свої слабі сторони і згодом мусить розбитися, коли йому відразу не піддатися. Ось нас нищать, руйнують. Але, чи ті, що нас нищать, такі вже сильні і непоборимі? Ні! Коли приглянутися близше тому, що твориться у нас на нашу шкоду, то все це є наслідки якогось страху. А де є страх, там є якась загроза, а наші вороги бачуть ту загрозу якраз у тій нашій силі, яка з кожним днем зростає. Це бачить кожний, хто ще не стратив голови під ударами нашої тяжкої долі.

Коли в нас є щось таке, що наганяє нашим ворогам страху, то хіба час на те, щоби опускати руки? Навпаки — треба ще більше доложити рук до того, щоби вкінці наше горе заломалося. І воно з певністю заломиться, коли буде зустрічати в нас щораз більший відпір, коли кожний день буде нас міцніше звязувати в одному змаганню до поліпшення долі нашого народу.

В тяжкий час для нашого народу під Польщею найбільший обовязок спадає на нас — на Українське Національно-Демократичне Обєднання і на кожного члена Обєднання. Будьмо свідомі цього і доложім всіх старань, щоби кожної хвилі гідно сповняти той свій тяжкий обовязок. У тяжкий час для народу нас найбільше обовязує клич: не опускати рук!

До українського громадянства!

Обговоривши всесторонно на засіданні дня 5-го жовтня ц. р. загальну ситуацію українських земель під Польщею в сучасну хвилю, Центральний Комітет Українського Національно-Демократичного Обєднання постановив звернутися до широких кругів українського громадянства з отсим закликом:

Теперішня політична ситуація українського народа під Польщею — кожному громадянинові відома — накладає на все громадянство і кожного зокрема виїмкові обовязки.

Працю на громадянській ниві мусимо збільшити.

Орґанізацію на всіх полях мусимо скріпити.

Національну солідарність мусимо затіснити.

Міжпартійні міжусобиці і особисті непорозуміння — там, де вони ще є — мусять уступити місця солідарній, на взаїмнім довірю опертій праці.

Конечність цього вимагає. Теперішній момент це наказує.

З тим коротким закликом звертаємося у цей відповідальний момент до всіх українських громадян, зокрема до членів нашої партії. Переживаємо часи, в яких, як ніколи, треба праці, орґанізації і національної солідарности.

Львів, дня 5-го жовтня 1929 р.

ЗА ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБЄДНАННЯ:

Д-р Дмитро Левицький, голова; Гринь Тершаковець, о. Леонтій Куницький, Василь Мудрий, Володимир Целевич, Сергій Хруцький, заступники голови; Д-р Любомир Макарушка, Володимир Кохан, секретарі.

Перед важким завтра.

Польща переживає дальше важку господарську і політичну скруту. Трудноші господарського життя польської держави відчуває однаково не тільки селянин, але й міщанин, промисловець і кождий, хто має діло з грошем, за який чимраз труднійше. Банкові каси переповнені запротестованими векслями, в торговлі і промислі застій, багато фабрик працює тільки частину робучого тижня, будівельні підприємства обмежені або зовсім припинені. Задовжене і збідніле селянство дуситься під тягарем ріжних драчок і при дешевизні хліборобських продуктів занепадає чимраз гірше. Загальний брак гроша припинив всякий господарський поступ.

І всякі познаки вказують на те, що на тім лихо не скінчиться, що буде ще гірше. Вказують на те вістки зі світових грошевих ринків. Америка, що є банкиром цілого світа, підвисшила дисконтовий процент, наслідком чого подорожів гріш в цілій Европі. Перший підвисшив дисконтовий процент Анґлійський Банк, а за ним ідуть банки в інших державах. Польський Банк ще того не зробив, бо його процентова стопа вже й тепер є найвища в Европі, але треба надіятися, що европейський грошевий ринок змусить незабаром і Польщу до того, а тоді господарська скрута польських горожан буде ще більша. На якусь заграничну позичку Польща не має тепер найменших виглядів.

Одночасно внутрішне політичне положення Польщі чимраз скрутнійше. Боротьба між урядом і соймом загострилась до того степеня, що тепер дожидають уже якихсь переломових подій. Польські опозиційні партії — а крім клюбу ББ (одинки) всі польські партії є тепер проти уряду — рішили висловити урядови Світальського заяву недовіря і готовляться в соймі до безпощадної боротьби з урядом. Відбуваються наради, стягається розпорошені сили і твориться спільний опозиційний фронт. Що зробить тепер уряд, а властиво його голова, марш. Пілсудський, ніхто не знає. Від Пілсудського залежить дальший хід боротьби, бо він є паном положення. Чи скличе сойм і прийме перші удари, щоби відповісти на них по свойому, чи зовсім до цього не допустить і розправиться зі своїми противниками в іншій дорозі та якій? Над цими питаннями застановляється тепер ціла Польща і відповіди виходять відповідно до настроїв даної партії. Загально числяться з тим, що уряд розвяже сойм і або зарядить нові вибори, які мусіли би випасти в користь уряду, або по розвязанню сойму змінить самовільно конституцію і щойно на цій основі розпише нові вибори. Можливе також, що уряд буде правити дальше без сойму, як це діється в Італії або Югославії, значить будемо мати диктатуру. Цей другий випадок є більше правдоподібний, а вказує на него хочби те, що марш. Пілсудський виїздить на відпочинок до Італії. Який це буде відпочинок, видко з того, що в пляні Пілсудського є відвідати італійського диктатора Мусолінія... Річ певна, що Мусоліні дасть Пілсудському раду та що ця порада не вийде в користь теперішнього польського сойму.

А що буде дальше? Міркуючи по теперішньому положенню українського народу в Польщі, нам не трудно догадатись, які блага ждуть нас під диктатурою. Що не будуть нас гладити по голові, це певне. І на це треба нам відповідно приготовитись. Але що буде з польською опозицією? Відповідь на це питання дає варшавський орґан польських соціялістів „Роботнік“, котрий застановляючись над можливостями польської державної політики, пише між іншим: „Коли т. зв. санаційний табор зійде з леґального ґрунту, то зійде з того ґрунту й ціла Польща. В такому випадку наслідки були би необчислені, а для Польщі катастрофальні“.

Сяк чи так, політичне положення Польщі стає все скрутнійшим, а одночасно скрутнійшим стає також положення українського народу, звязаного з долею польської держави. І перед тим важким завтра наказом сучасної хвилі є нові орґанізаційні зусилля і ще завзятійша ніж доси праця на всіх ділянках нашого національного життя.

З Народньої Орґанізації Українців міста Львова.

Дня 28. вересня ц. р. відбулося перше по вакаціях засідання Осередньої Старшини Народньої Орґанізації Українців м. Львова при участи майже повного складу членів Осередньої Старшини. Секретар Н. О. Вол. Баран зложив звіт з діяльности Народньої Орґанізації за останній час. На увагу заслугує праця Народньої Орґанізації в напрямі заснування Народніх Орґанізацій по наших більших містах та продовжування видавництва орґану „Львівські Вісти“ в зміненій формі, а іменно в формі дарових летючок. В справі українського представництва в міській шкільній раді у Львові рішено переслати відповідний меморіял до міністерства публичної освіти і до міністерства внутрішних справ. Після дискусії зібрана старшина одобрила вповні дотеперішну працю Народньої Орґанізації і висловила їй повне признання за її осяги. Опісля голова Нар. Орґ. А. Березовський подав начерк намиреної праці

Wyciąg z protokołu wspólnego z dnia 2. października 1929 r. Sąd okęgowy XXIV. Wydział karny we Lwowie w sprawie Pr. 337/29. na posiedzeniu niejawnem w dniu 2. października 1929 r. po wysłuchaniu zdania Prokuratora okręgowego postanawia a zatwierdzić po myśli z art. 76. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 10. maja 1927 p. cz. 398 Dz. U. Rz. P. Nr. 45. dokonane dnia 25. IX. 1929 r. przez Starostwo Grodzkie we Lwowie zajęcie czasopisma „Swoboda“ Nr. 40. z dnia 29. września 1929 r. z powodu artykułu pt. „Wiczowyi ruch. Ternopilszczyna“ w całości zawierającego znamiona występku z § 300 uk. b) wydać po myśli przepisu z art. 77 cytowanego rozporządzenia zakaz dalszego rozpowszechniania tego pisma drukowanego. Zarazem wydaje się odpowiedzialnemu redaktorowi tegoż czasopisma nakaz, by orzeczenie niniejsze umieścił bezpłatnie w najbliższym numerze i to na pierwszej stronie pod rygorem następstw przewidzianych w art. 60. tegoż rozporządzenia. Przewodniczący J. Hawel wr. Za zgodność Müller st. sekr. Protokulant Z. Kulczycki wr.

Свято Ощадности.

ВІДОЗВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА

Як у трьох минулих роках, так і цего року, ідучи за прикладом цілого культурного світа, будемо обходити *всенародне „Свято Ощадности“*.

Перший всесвітний ощадностевий конґрес в Міляно означив для щорічних ощадностевих свят день 31. жовтня. Він припадає цего року на будний, робітний день і тому *Надзірна Рада Товариства „Ощадність“ призначила в цім році на наше „Свято Ощадности“: неділю, 27. жовтня 1929.*

Цей день буде *головним днем обходу* нашого „Свята Ощадности“, передовсім у Львові та у всіх повітових містах, однак і цілий ще місяць листопад залишаємо селам для всенародного відсвяткування цего свята.

Українське Громадянство!

„Свято Ощадности“ — це всенародний поклін господарній праці! Колос гаразду лиш там дозріває, де кожде покоління щоденною господарною працею доводить до цего, що своє місце оставляє нащадкам у кращому виді, ніж перебрало його від своїх батьків.

Тільки раб ненавидить праці, однак і раби позбуваються визиску й неволі, якщо запалають дійсним бажанням вільної господарної праці.

Господарна праця — це хист здобувати нові й чимраз то більші варстати праці, це хист видобувати чимраз більші прибутки, це нарешті — і передовсім — хист ощадности.

Ощадність це найпевніщий шлях до гаразду, це й дбайливість і постійна думка про будуччину і сильний хребет і самопевна, горда голова. Без ощадности і найбільші придбання пропадають марно. Горе вбиває не тільки щастя, але звичайно також честь людини і громади!

Розумна, дбайлива людина щадить все доконечне для її істнування, всі знаряди свойого господарства і ніколи не видає зараз усіх своїх прибутків.

Заощаджений гріш треба складати в кооперативах. Тільки відкладання лишків гроша в кооперативах на лиху годину чи на означену вищу ціль забезпечує ощадникам незмінну вартість вкладок і їх ріст, тільки в наших господарських установах твориться і з найдрібнійших, але загальних вкладок *великий суспільний національний капітал*, яким можна двигнути народне господарство на вищий щабель і покликати до життя нові рідні варстати праці, себто нові жерела господарности, заробітку й добробуту.

Ми, українці, не можемо допустити, щоби навіть на нашій землі дальше випереджували нас інші народи. Тому оцею відозвою закликаємо усіх живих і відповідальних земляків, щоби й у цьому році наше „Свято Ощадности“ не обмежилося до палких слів, але скрізь дало почин до дійсної, чимраз загальнійшої, послідовної господарности та ощадности.

Ми певні, що і в цьому році в дні „Свята Ощадности“ пригадаємо собі у всіх церквах, кооперативах, у всіх відділах та збірницях ощадности, школах і товариствах, яку животворну вагу й силу має господарність та ощадність і ще кріпше приступимо всі разом до дальшого складання наших, хочби найдрібнійших, але постійних ощадностей в рідних установах на гаразд собі самим і цілому українському народови!

Всі разом відкладаймо хочби й сотики, що їх марно витрачуємо, а вже небавом будемо мати силу скріпити культуру українського села, розбудувати рідну торгівлю, рідне ремесло і рідний промисл!

Хай живе й росте всенародня українська господарна праця!

Хай живе поголовна, постійна, хочби й найдрібнійша українська ощадність!

Хай живе наш господарський похід до гаразду і слави!

Львів, дня 7. жовтня 1929.

За Надзірну Раду Товариства „Ощадність“ у Львові:
Д-р Мих. Волошин, о. Дамян Лопатинський.

За Управу Товариства „Ощадність“:
Д-р Кость Левицький, Омелян Саєвич, Остап Луцький.

Творім свій нафтовий промисл!

Щоби краще освідомити наше громадянство про нафтовий промисл, слід зясувати стан його з фінансового боку, доходовости та праці.

Тепер працюють в нафтовому промислі чотири головні фірми, з яких концерн „Малопольска“ є найсильніша. Опираються вони на заграничних капіталах, здебільша французькім і американсько-австрійськім. Побіч цих великих фірм є ще дрібні підприємці, які є тільки чистими продуцентами і не мають більшого впливу на нафтову політику.

Перша ґрупа, то є великі фірми, а зокрема „Малопольска“ працює дотепер зі стратами тому, що мають дуже дорогу адміністрацію. Ціла армія урядництва, а в тім велика маса директорів, безліч всякого рода прокурентів і секретарів з великими платнями, тантіємами і вивінуванням в натурі зїдає великий процент доходів підприємства. Вистарчить для приміру навести, що на удержання головного директора фірми йде місячно сорок ваґонів ропи. До цього треба додати других директорів з меншими платнями, головні дирекції і надзірні ради, торговельні аґенції по цілому світі, а будемо мати повний образ великої нафтової господарки.

Нічо дивного, що такій фірмі не оплачуються копальні з продукцією від пять до десять ваґонів в місяць. З великих фірм одна тільки „Ґаліція“ працює доходово, хотяй її продукція є невелика, а то тільки завдяки вмілій, добрій і солідній адміністрації.

Друга ґрупа, то є дрібні підприємці, працюють у великому відсоткові додатньо і з добрим успіхами.

Великі фірми обмежуються здебільша до експльоатації істнуючих вже копалень, мало є свіжих верчень, а там, де вони є, вислід все є добрий, значить, ропа ще не вичерпана. Ті фірми займають величезні простори державних, громадських і „Лінденбавмівських“ лісів, а ліквідують поволи дрібні нафтові селянські терени, віддаючи їх дрібним підприємцям і то нераз на дуже догідних умовинах.

Беручи цей мент під увагу, треба подбати про створення власного капіталу, щоб можна вихіснувати добру нагоду до набуття готових вже продуктивних копалень, як також теренів для свіжого верчення. Такі терени, особливо в Тустановичах, є і можна їх по дешевих цінах набути, а то з огляду на брак зацікавлення ними з боку великих фірм.

Подаж праці є тепер незвичайно велика та дешева, беручи навіть найвищі ставки під увагу, а то після збірної умови. Ціна сирівця є висока, бо виносить 205 ам. дол. за ваґон і вона удержиться на цьому уровені на довшу мету, бо її піддержує уряд, а саме державна рафінерія „Польмін“ і то з огляду на дрібних продуцентів.

В такій ситуації вже навіть мала продукція при вмілім веденні оплачується, не говорячи про продукцію одного ваґона на день, яка приносилаб великі зиски і далаб можність набути свою власну рафінерію.

Психольоґічно-економічний момент для створення власного нафтового промислу в нас саме тепер є. В нашім громадянстві йде тепер перелім, переоцінка всіх дотепрішних цінностей. Громадянство з конечности шукає нових засобів до життя. Твориться щораз то більше нових українських фірм, купців, підприємств і кооператив — одним словом йде *економізація нашого життя*. Треба бути сліпим, щоб цього не зауважити.

Тому творім всі наш нафтовий промисл, збираймо потрібний до цего капітал! Нехай всюди лунає клич: *всі до нафтової кооперативи!*

Близчих відомостей уділює орґанізаційний комітет в Бориславі, до якого входять: посол А. Максимович, Дм. Стефанюк і інж. Р. Кулицький.

Еміґраційні справи.

Що чекає нашого еміґранта в Еспіріто Санто?

В „Українськім Хліборобі“, орґані Українського Союзу в Бразилії, читаємо про сумну долю, яка чекає українського еміґранта в країні Еспіріто Санто,

В 1925 р. бразилійські часописі оголосили, що уряд провінції Еспіріто Санто роздає хліборобам даром землю, щоби тільки заселити пустарі, які надаються до хліборобства. Для еміґрантів давали землю під умовою, що чужоземець жив у Бразилії бодай 5 літ.

Кого заманив уряд Еспіріто Санто на свої пущі, не знаємо. Аж ось довідуємося, що „Польске Товажиство Кольонізацийне“ у Варшаві дістало від бразилійського уряду концесію на кольонізацію Еспіріто Санто.

Бразилійська провінція Еспіріто Санто ділиться на дві части, котрі дуже ріжняться одна від другої; смуга землі, що притикає до Атлянтийського Океану, і друга далеко більша частина, що іде в глибину краю. Про першу урядовий зіт каже, що це степи, які заливає вода. А до того додає: „Якби то взятися та покопати канали; якби то осушити той великанський простір; якби там розвести культурні господарства; якби там наплодити худоби“ і т. д. значить, ціла купа умов, яких ніхто не виконає.

Отже тягар господарського добробуту полягає на другій частині на горах. Про самі гори пише звіт, що вони є ніщо інше, як голі скелі, або в малій частині покриті землею, на котрій ростинність дуже вбога. Головна сила родючої землі — це долини між горами, куди міліонами літ вода зносила родючу землю і де урожаї забезпечені на завсігди.

Управляють сам цукрову тростину, каву, какао й мандіоку. Все те добре оплачується, бож Еспіріто Санто сусідує з краєм Ріо де Жанейро, а значить і зі столицею краю. Але урядова статистика виказує, що цукру виробляють там чимраз менше. Видко була якась причина, яка примусила продукцію до упадку. Ми ту причину побачимо далі. А тепер перейдім до кави, якої збирають також досить мало. Причина такого малого збору в цьому, що казове дерево нападає якась хороба, котра вже знищила великанські плянтації і привела до руїни численні родини. Поза цією головною хоробою, є богато побічних, котрі цілком відучили бразиліян від управи кави. Хто ще її тримається, це кольоністи італійці і німці.

Не менчий клопіт мають хлібороби з управою какао, бо поза муравлями і якимись кониками, какаові дерева обсідає т. зв. „герва до пасарінґо“, правдива язва бразилійської землі. Це ростина, яка дає ягідки, які лакомо їдять пташки і розносять зернятка на інші дерева. Досить, як одно зернятко вчепиться поміж гиляками, дереву скоро смерть, бо та ростина сильно розростається і смокче з дерева соки, забиваючи його в короткому часі.

Загальний огляд господарського життя дає невеселу картину. Причина тому дуже проста: нездоровий клімат. Пише урядовий звіт, що хлібороби тікають, як тільки можуть, д о м і с т. Гонить їх страшна тропічна пропасниця, яка в Парані за короткий час знищила велику кольонізацію на Ріо до Байле в 1926. р. Пропасниці є два роди: одна убиває людину за пару днів, а друга подібна до того сердечного чеха, що втішав свою жінку: „не бійся, Маринко, я Тебе буду помаленьку різати“. Цю пропасницю розносять маленькі хробачки, котрі по всій тропічній части Бразилії водяться у вохких місцях. Досить там пройти босою ногою, а вони начіпаються до підошви і скоро зникають під шкірою. Подорожують попід верхом, поки дістануться до жолудка або до кишок. А тоді вже і смерть повільна, але вперта і певна. Хробачки розплоджуються в незміримій скількости і висмоктують з людини всю кров.

В Еспіріто Санто пропасниця це звичайна річ. Всі, кого захопила одна з тих страшних хоріб, стараються втікати до міст, де можна найти якусь поміч, зі шкодою для хліборобства, як каже урядовий звіт.

Переповідаємо цю статтю, щоби остерегти наших людей перед еміґрацію до Еспіріто Санто.

На орґанізаційному фронті.

ЗОЛОЧІВЩИНА. Дня 23. вересня ц. р. відбулася в Золочеві повітова нарада при співучасти послів Целевича і Кузика та 165 делеґатів із золочівського повіту. Посол Кузик виголосив реферат про економічне положення українського народу. Опісля виказував посол Целевич, що лише орґанізацією, опертою на солідарности цілого народа, можемо власними силами двигнутися. Звіт з орґанізаційної праці повітового Комітету зложив адв. д-р Ваньо, що виказав наші дотеперішні досягнення в повіті на полі орґанізаційному і представив найблизчі завдання повіту на біжучий рік. Бесідник виказав, що УНДО, не висуваючи клясової боротьби, стремить до зъєдинення цілого народу під синьо-жовтим прапором

КОЛОМИЙЩИНА. Дня 21. вересня ц. р. відбулася довірочна нарада в селі Березові-Баня. В цій нараді взяв участь посол Дмитро Паліїв, який виголосив просвітно-господарський реферат. Зібрані рішили якнайскорше заложити у себе кооперативу. Слід зазначити, що село Березів-Баня, яке було дотепер збаламучене кацапством, зачинає завдяки кільком свідомим одиницям як і місцевому парохові о. Стефановому прозрівати і горнутися до праці.

—о—

ВЕЛИКЕ ВІЧЕ

в справі зльокавтованих службовиків та австрійських емеритів відбудеться у Львові в неділю дня 13. жовтня ц. р. в год. 6.30 вечером в салі „Сокола-Батька“ при вул. Руській ч. 20.

Реферують посли: Володимир Целевич і д-р Степан Біляк. — ГРОМАДЯНЕ, ЯВІТЬСЯ ЧИСЛЕННО!

Страшне лихоліття Гуцульщини.

Рік-річно около Зелених Свят населення Гуцульщини виганяє з усіх усюдів свою худобу на прокормлення в богаті в пашу полонини. А рогата худоба є для наших гуцулів майже одиноким жерелом доходу й утримання. Без худібки гуцул мусів би просто примирати з голоду. Тому найбільшим нещастям на Гуцульщині є зараза на худобу, яка при малій скількости ветеринарів забирала нераз бідному населенню все його майно.

Таке сталося і цього року. Поміж худобою, яка випасалася в полонинах в околиці Жабя, занедужало кілька штук на прищицю. Ствердив це повітовий ветеринар, але замісць відокремити хорі штуки від здорових, або наказати спровадити худобу до обор власників, давши їй свою лікарську поміч (одно і друге практиковано в подібних випадках давніше), він постарався в адміністраційної влади про зарядження, яким заказано власникам спроваджувати худобу до своїх господарських загород. Колиж зважити, що в горах вже перед трьома тижнями впав сніг, то зрозуміємо страшне положення тої части населення, якої худоба, полишена в полонинах, не має тепер на чому пастися. Не диво, що населення в розпуці, бож виголоджена за останні тижні худоба представляє ледви може половину тої вартости, яку мала передтим. З тої причини приходить тепер до ріжних актів розпуки і до виступів проти органів влади.

В останніх днях, як зачувати, влада відкликала свій розпорядок, яким заказала власникам спровадити худобу до господарських загород, а зате приказала всю худобу зігнати з полонин до Жабя. Якщо це правда, то новий розпорядок в нічому не зміняє сумного положення, бож годі сподіватися добра від того, як кілька тисяч штук худоби зженуть в одно місце і помішають худобу здорову з хорою. До чого це доведе, можна догадатися.

В цій справі делєгат Головного Секретаріяту УНДО пос. В. Кохан поробив відповідні заходи у влади. Крім того він зложив звіт Президії УНДО, яка видала зарядження щодо дальших заходів у цій справі.

Українські північно-західні землі.

З КООПЕРАЦІЇ. 2. вересня в Ковлі відбулися орґанізаційні збори повітового союзу кооператив. Головою надзірної ради обрана п. С. Підгірська. Того самого дня відбулася нарада представників кооператив луцького повіту. В нараді взяли участь „Народня Торговля“, „Маслосоюз“, „Українбанк“, „Сільський Господар“ і „Наша Культура“. Наприкінці виступив з докладом про розпачливий стан селян-хліборобів голова філії „Сільського Господаря“ в Луцьку п. В. Островський, який закликав кооперацію до тіснішої співпраці з „Сільським Господарем“, до звернення більшої уваги на збут сільсько-господарських продуктів і взагалі до перетворення сільських кооператив на кооперативи хліборобські.

„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“. Воєвідський уряд відкинув рекурс заложителів філії „Сільського Господаря“ в Дубні на домагання староства переписати в поданні деякі статті зі статута товариства й т. ін. Заложителі вносять подання про реєстрацію наново.

РЕВІНДИКАЦІЯ. Адвокат Засціньскі з уповноваження луцького біскупа Шельонжка виточив судову справу православній консисторії в Кремянці про віддання римо-католикам 68 церков на Волині й Камінь-Коширському повіті, поліського воєвідства, а також каплиці в Луцьку, що належить до луцького українського чеснохресного брацтва, яке стнує 310 років. У число цих церков входить і собор у Луцьку. В поданні говориться, що вісім церков ніби-то колись були латинськими костелами, а решта уніятськими. І через те, що вони колись належали до греко-католиків, латинники хочуть їх відібрати. Українське населення страшенно обурене цим зазіханням латинників-поляків на наше народне майно.

„СОЮЗ УКРАЇНОК“. У Рівному істнує „Союз Українок“, який має читальню, літом улаштував захоронку для українських дітей, а зимою курси крою й шиття для сільських дівчат. Тепер Союз веде другі курси.

СТУДЕНТИ-ВОЛИНЯКИ. 28. вересня студенти-волиняки улаштували в Луцьку вечірку на користь незаможного українського студентства. Научені минулорічним гірким досвідом, улаштували вечірку в „Просвіті“, щоб цим заманіфестувати, що студентство йде з незалежницьким табором. Хруні домагалися, щоб йшли вони до хрунівської „Рідної Хати“, та ні гримання, ні залякування бойкотом не помогли. І студенти на цьому виграли. До „Просвіти“ зголосилися всі українці Луцька, за виключенням кількох хрунів. Поставлена була пєска „Голодний Дон-Жуан“, були сольові співи, виступ селянського хору з Жидичина й танці. В результаті — 350 зол. чистого прибутку. „Українбанк“ окремо пожертвував сто зол. Зібрані гроші поділені між студентськими орґанізаціями Варшави, Ґданська й Подєбрад у Чехословаччині. Сто золотих пожертвовано на Академічний Дім у Львові.

НЕ ПОДОБАВСЯ. Парохіяне церкви села Романова тричі обірали одноголосно на церковного старосту молодого поважаного селянина Миронюка Олександра і староство тричі відмовилося прийняти цей вибір до відома, домагаючись обрати когось іншого. Коли парохіяне поставили запитання, що закидається Миронюкови, відповіді не одержали. Чи не тому він не може бути церковним старостою, що є членом УНДО? На четвертих виборах обрали селянина М. Столярчука, теж члена УНДО. Отже може й цей вибір не буде затверджений.

ГОРЕ ХЛІБОРОБІВ. Урожай у цьому році непоганий. Але селяне майже зруйновані, бо ціни на збіжа такі низькі, що ледви покривають видатки на насіння й обрібку поля, а саме: овес — біля 2 зол., жито 3—2.50, пшениця 5—4.50. Хмелярі цілковито збанкротували, бо ціна на хмель впала до 10—12 зол. Багато селян ліквідують свої хмелярні. Заборженність наших хліборобів у ріжних банках і касах дуже велика, а грошей на сплату боргів нема. Через те лихварі підняли відсотки на випозичані гроші до 10 місячно. Така та опіка над селянами хліборобами.

ПОЛЯКИ ТЕЖ НЕ ШАНУЮТЬ ХРУНІВ. Хруні Луцька за чужі гроші заклали собі банк, щоб підірвати істнуючий український кооперативний банк. Як хрунівський, цей банк не хотів приступити до Українського ревізійного союзу і звернувся до польського союзу в Варшаві. Та поляки його в свої члени не прийняли. Так то буває з хрунями. Навіть чужі ставляться до них з огидою.

По широкому світі.

НІМЕЦЬКИЙ МІНІСТЕР ЗАГРАНИЧНИХ СПРАВ, д-р Штреземан помер 3. ц. м. в Берліні. Смерть цього визначного політика є тяжким ударом для німецького народу. Штреземан був провідником повоєнної Німеччини і своєю зручною політикою вивів розбиту й обкроєну німецьку державу на шлях, який забезпечує їй передвоєнне значіння. Принятя Німеччини до Союзу Народів, упорядкування справи воєнного відшкодування, велике зменшення суми, яку має заплатити Німеччина своїм переможцям, а вкінци звільнення німецьких надренських земель від французсько-анґлійсько-бельґійської окупації — все те у великій мірі успіхи Штреземанівської політики, яку він управляв на протязі останніх 6 літ. В Союзі Народів заступався горячо за права національних меншостей і в часі одної промови вдарив кулаком об стіл, відповідаючи на крутійства польського міністра Залєського. Його чесний й сильний характер зєднував йому прихильників навіть поміж ворогами, як це видно з голосів світової преси. Заграничні справи Німеччини після смерти Штреземана веде тимчасом Курціюс, міністер краєвого господарства, але в дусі свого попередника.

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ розвязано обі законодатні палати і розписано нові вибори на 27. жовтня ц. р. Причиною розвязання був спір між двома найбільшими чеськими партіями, аґрарною і клєрикальною, за четвертого міністра в уряді. Нові вибори не принесуть мабуть великих змін, хоч словаки, вважаючи себе окремим народом, будуть старатися побільшити свій стан посідання. Не багато зміниться також на Закарпатській Україні, де партійне розбиття улекшує чехам кольонізаційну та винародовлюючу політику. Всеж таки чеські парляментарні вибори можуть причинитись до політичного сформування української ідеї, поширити її в масах та обєднати національну свідомість розділеного кордонами українського народу.

ДАНІЯ показала цілому світови, як поладнати справу розброєння, про яке говориться так багато в міжнародній політиці. Уряд предложив парляментови проєкт закона, що зносить обовязок військової служби і перемінює данську армію на звичайну сторожу для охорони державних границь. Ця сторожа складається з кількох тисяч людий.

БІЛЬШЕ СПОКОЮ.

Принагідні розмови.

Зустрівся я зі знакомим. Він працює на громадському полі і замітний тим, що дуже всім переймається і все перебільшує. Почує про зачинену читальню, чи „Луг“ і вже хапається за голову, ремствує: біда, зруйнують нас; десь вискочить якийсь новий хрунь і знов: біда, все хруниться; забє комусь баки більшовицька пропаґанда: — біда, все більшовичиться. От і на цей раз зустрівся зі мною і просто з моста: знаєш — біда біду викликає; тут нас дусять, то все звертає очі на Схід. Ти був, каже, на конґресі? Чув, як там били в долоні, коли прочитано привіт від радянського консуля?

— Був, кажу, чув і навіть бачив.

— Ну і що ти на те?

— Нічо!

— Як нічо! Та то скандал!

— Як, кажу, брати все отак з горячки, то певно, що це можна назвати скандалом, але, як справу розкусити як слід, то все воно сталося так, як мусіло статися.

— Що ти, жартуєш хіба?

— І не думаю жартувати. Тут справа зовсім проста. Учасники конґресу витали не радянського представника, а ту найбільшу частину українського народу, яка живе по обох боках Дніпра.

— Алеж то велике непорозуміння! Таж рад. консуль не є представником України, його не вислав ні Київ ні Харків, а Москва! Та якби так колись виступив був на нашому конґресі царський консуль, то його би висвистали!

— Правда, кажу, висвисталиб. Але щож ти порадиш з людьми, які ще досі не можуть розріжнити, що таке Рад. Союз, що Рад. Україна, а що український нарід над Дніпром!.. То не є така легка справа. Ще, колиб нам тут лекше жилося, та колиб можна було вільно поїхати на той бік Збруча, то народ скоро пізнав би, по чому де локоть кваші, а так — при кожній нагоді старається доказати, що він є одно з цілим українським народом і робить це часом так, що з того виходить непорозуміння. Так само сталося і тут. Напевно ніхто над цим не подумав, що рад. консуль є ставлеником Москви. Почули про Рад. Україну, знають, що там є головний пень нашого народу і — слава українському народові над Дніпром!

— Алеж то непорозуміння, яке може мати погані наслідки!

— Чи в нас було одно непорозуміння?.. Але поволі кожне непорозуміння виясняється, а кожне таке вияснення лиш скріплює нас. Представників з Рад. України бачив на конґресі?

— Ні!

— А інші, ті, що їх витали оплесками, бачили їх?

— Ну, та як могли їх бачити, коли їх не було!..

— Отож то й є! А думаєш, що над цим не задумається кожний, хто плескав, аж може зболіли його долоні, та натягав шию, щоби побачити тих представників і нараз почув, що вони не приїхали? Напевно не один засоромився, а всі здивувались. Думаєш — ніхто не задумається над тим, що за царських часів було на такомуж конґресі в 1909 р. аж 12 представників з Великої України, а тепер не було ні одного?

— Так, але це пояснять собі тим, що польська влада їх не пустила...

— А листів і телєґрам також влада не пустила? А ти чув хоч один привіт з Рад. України?

— А т-во „Сельбуд“ і часопис „Радянське Село“ прислало телєґраму...

— ...Що їм заборонили приїхати? Добре — то на Рад. Україні є лиш один „Сельбуд“ і „Радянське Село“? Чи то не кидається кожному ввічи, що це є лиш замазування очей? Тож з Чехословаччини, де українців нема й одного мілiона, приїхало аж кільканацять представників і наспіло ще більше привітальних листів і телєґрам. А тож Велика Україна, ніби незалежна держава, і тільки одна телєґрама, що не могли приїхати представники лише „Сельбуду“ і „Рад. Села“? Це напевно кожний замітив і це напевно вилічить навіть не одного з тих, що вірив більшовицьким запевненням, що нашому народові там добре живеться. Вже то добре життя, коли люди мовчать тоді, коли напевно хотіли би щось сказати!..

— А може й так — сказав знакомий.— Я дійсно вхопився за справу, як ти кажеш, з горячки.

— Не може, а напевно це неодному прояснить в голові. Говорю це на підставі досвіду. Іншим разом розкажу тобі, як я в 1917-ому році дістався до української армії. Побачиш, як то часом здається дрібниця, а перерішує справи. Ну, покищо бувай здоров — до слідуючого разу.

Гр. Гл.

РУМУНСЬКИЙ УРЯД занявся справою своїх національних меншостей і поручив пос. Попови розглянутись в цьому складному питанню й виладити відповідне предложення. Пос. Поп відбув окрему подорож по Европі, щоби познайомитись з розвязкою національного питання в поодиноких державах. До голови уряду Маніва ходила недавно делєґація українських послів з Буковини, Кракалії та Андріящука в справі українського шкільництва, яке румунська влада зовсім знищила. Міністер дав їм виминаючу відповідь. Румунський уряд ділить свої національні меншости на льояльні (прихильні) для себе і нельояльні. До цих останніх зачисляє українців і мадярів, відносячись до них неприхильно.

ПЕРЕБУДОВА ЮГОСЛАВІЇ. Югославянський уряд змінив організацію своєї держави, яка буде тепер називатися „королівство Югославії“. Державу поділено на 9 округ, званих банатами, а на чолі кождого банату буде стояти бан. Адміністраційну владу здецентралізовано, бо урядники підлягають банам, які є майже самостійні і будуть держатися тільки загальних вказівок своїх міністрів. Король Александер підписав уже новий орґанізаційний закон, на який не згодяться мабуть хорвати, бо поділ на банати суперечний їхній незалежницькій політиці.

НОВИНКИ.

— **Арештування американського громадянина.** У Львові арештовано Ярослава Чижа, американського громадянина, редактора „Народньої Волі“, в Скрентоні, що приїхав на кілька тижнів до рідного краю. Закидують йому, будьтоби він був одним з основників тайної військової орґанізації та зорґанізував у 1921 р. замах на Пілсудського у Львові.

— **Заборона кооперативного свята.** Золочівське староство заборонило кооперативне свято в селі Ремезівцях з огляду „на прилюдну безпеку“. На програму свята мали скластися концерт читальняного хору і кооперативні реферати.

— **Читальня згоріла.** В місточку Стоянові пов. Радехів вибух у будинку читальні „Просвіти“ в ночи огонь і знищив його зовсім. Згорів цілий дім з бібліотекою, згоріла і крамниця зі всіми товарами та канцелярією. Шкода виносить 40.000 зл. Був це новий будинок, який міщани будували власними силами протягом шістьох літ і щойно цього року викінчило. Огонь був підложений.

— **Замах на міністра.** На румунського міністра внутрішних справ Вайду Воєводу стріляв у Букарешті якийсь Ґольденберґ. Нарід хотів убити його на місци, так що поліція ледви оборонила. Ґольденберґ хотів пімститися за стрілянину в Люпенах, де в часі робітничих заворушень убито кільканайцять осіб.

— **Святотатство.** В Ушні пов. Золочів, обікрали церкву. Злодії ограбили захристію, забираючи церковні ризи і 200 зл. готівки.

— **Щурі загризли дитину.** В селі Кулиґах коло Щучина сталася небувала подія. На 8-літну доньку богатого селянина, що лежала хора, напали в ночи щурі і вигризли їй очи, ніс та лиця. Хора, не могучи боронитись, зімліла зі страху і більше не очуняла. Рано найшли її неживу.

— **Сестра вбила сестру.** З ріки Буга коло Десятина пов. Горохів, добули трупа якоїсь жінки. Слідство викрило, що це Настя Град зі села Блудова, яку вбила, а потім утопила рідна сестра Марина, щоби дістати її маєток. До злочину намовив, а навіть помагав її любовник К. Гребенюк, котрого разом з Мариною арештовано.

— **Нарід хоче справедливости.** В чеському місті Хрудімі була судова розправа проти 20-літної мами та любовника мами за те, що вбили свого батька, урядника фабрики, щоби дістати по нім гроші, які мав у касі. Суд присяжних увільнив обвинувачених і випустив їх на волю. Це так обурило людей, що кількасот осіб вдерлося до суду і булиби повбивали суддів, якби не позамикалися були в кімнатах.

— **Сумна смерть дівчини.** П. Павло Куршняк, передплатник „Свободи“ в Ржухові пов. Лежайськ, пише нам про сумну долю, яка постигла його доньку: В нашім селі є учителька Анна Романьска, котра полюбила мою 14-літну доньку Ольгу і взяла її до себе, мовлячи, що вона більше в неї дома навчиться. На вакації взяла її з собою до своїх родичів в Лежайську, де мають фабрику кафлів. В половині вакацій мати, ведена тяжким прочуттям, поїхала до Лежайська довідатись, що чувати з її донькою. Мати учительки сказала, що Ольга поїхала з учителькою до Розвадова. Два дні пізнійше прийшло повідомлення, щоби їхати на похорон доньки. Один робітник смажив на кухни смар до натирання кафлів, а Ольга чистила біля кухні бульбу. Нараз настав на кухни вибух і на дівчині занялась одіж. Тяжко попечену дівчину відвезли до шпиталю в Ярославі, де вона померла серед страшних мук. Справа опинилася в суді.

Відділ правної поради.

Веде посол В. Целевич.

ЗАМІТКА: У цьому відділі будемо давати відповіди на запити кожного передплатника „Свободи“. Листовну відповідь одержить лише той передплатник, що пришле почтовий значок за 25 сотиків.

Чи громадська рада на Волині має право контролювати діяльність солтиса в справі стягання державних податків?

Солтис стягає податки на основі арт. 80. розпорядку комісаря східних земель з 26. вересня 1919. Вслід за тим громадська рада не має права контролювати його щодо стягання податків. В тій справі нагляд над солтисом виконує війт.

Чи війт на Волині, вибраний зпоміж радних, коли зречеться війтівства, відзискує мандат радного?

По думці арт. 18. розпорядку комісаря ґенерального східних земель з дня 25. вересня 1919. про громадську самоуправу радний, якого вибрано членом громадської управи і він цей вибір прийме — тратить свій мандат радного і на його місце стає радним його заступник. Вслід за тим радний вибраний війтом тратить свій мандат радного і не відзискує його навіть тоді, колиб він по якімсь часі зрікся війтівства.

Обовязки громад супроти державної поліції.

По думці постанов арт. 13. розпорядку Президента Річипосполитої з дня 6. березня 1928 р. про державну поліцію громади мають обовязок на домагання адміністраційної влади (староства) достарчити за заплатою льокалів потрібних на приміщення поліційних постерунків, поліційних бюр і кошар. Висоту заплати означує міністерство внутрішних справ. Українські громади достарчують мешкань поліції, але не знають, що за це належиться їм заплата і тому не одержують ніякої заплати. Наші громади повинні боронити своїх прав і домагатися заплати за достарчені поліції приміщення. Домагання слід спрямовувати до повітового староства, а в письмі слід подати скількість і величину кімнат, час, від якого уживає їх поліція, і вартість того мешкання в даній місцевости. Українські громади орудують так скупими засобами, що не повинні дарувати державному скарбови належних їм заплат.

Інформації відносяться до всіх українських земель.

В справі наслідків амнестії.

Коли кара вязниці, як головна кара наложена на засудженого потягає за собою додаткову кару, між іншим утрату горожанських прав, прим. утрату права вибирання до громадської ради або усунення зі становища радного в громаді, то дарування в наслідок амнестії головної кари потягає за собою дарування побічної кари отже прим. спричинює привернення утрачених горожанських прав. Хто одержав амнестію, має право вибирати і бути вибраним до самоуправних і державних установ. Слідує це з виразних постанов арт. 11. і 12. закона з дня 22. червня 1928 р. про амнестію з приводу десятиліття відзискання незалежности Польщі.

Інформації відносяться до всіх українських земель.

З господарської практики.

Найбільший приятель молочної корови.

Звісно кождому розумному господареви, що молочна худоба дає великий прихід. Вона літом майже нічого не коштує, бо пасеться на пасовиську, а дає пересічно 15 літрів молока денно. Зимою удій зменчується, але все таки молоко є. На жаль правдиво молочні корови у нас трафляються рідко, бо мало хто має добру пашу. Наші сіножати є покриті скрізь купинами і є квасні. Квасна трава може напхати корові тельбух, але вона не є молокогонною, отже не можна від неї молока сподіватись.

Тепер якраз пора взятися у вільних хвилях до сіножатий і зробити їх солодкими. Де є вода, там треба викопати рови, а саму сіножать добре виволочити з моху ланцюховою бороною. Де є мох, там солодка трава не поросте густо. Волочити треба здовш і поперек, щоб сіножать аж чорнілася. По заволоченню треба розсіяти на морґ 4 кірці каїніту і 2 кірці томасини і ще раз заволочити. По такім заволоченню та угноєнню кидається з весною густий поріст, виростає біла конюшинка і в господаря прибуває солодка паша а з нею молоко. Тому така борона це найбільший приятель молочної корови.

Ланцюхова борона є так зроблена, що йде навіть по нерівній сіножати і вибере весь мох Борона звичайна цього не зробить. Коштує ланцюхова борона всего 80 зол. і до спілки кількох навіть бідніших господарів може собі її купити.

Нові книжки і видання.

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“. Видавництво „Червона Калина“ віддало вже до друку перше число нового щомісячного популярно-історичного журналу п. н. „Літопис Червоної Калини“. Хоча Видавництво досі не подало було висоти передплати, замовлення, які вже наспіли, виказують велике зацікавлення новим журналом серед українського громадянства. Перше число „Літопису Червоної Калини“ вийде в половині жовтня ц. р. і буде обіймати 24 сторінки друку крім кольорової обгортки та буде богато ілюстроване. Передплата на останні два місяці цього року виносить зол. 2.40, а для членів „Червоної Калини“ 2 зол., поодиноке число 1.20 зол. Усталюючи висоту передплати, Видавництво рішило піти назустріч нераз висказуваним бажанням громадянства та назначити в порівнанні з другими подібними журналами того самого обєму і формату ціну на половину низчу, рахуючи, що при низчій ціні здобуде більше передплатників, а заразом дасть змогу широким навіть і незаможним кругам передплачувати „Літопис“. — Передплату, а також матеріяли, історичні памятки та знимки треба слати на адресу: „Літопис Червоної Калини“, Львів, Руська 18, III. пов.

Д-р СТЕПАН ШУХЕВИЧ: **Спомини з Української-Галицької Армії** (1918—1920). V. частина. Львів, 1929. Видання „Червоної Калини“. Сторін 147. Ціна 4 зл. Цею книжкою скінчив автор свої інтересні спомини, що дають заокруглений погляд на цілу українсько-польську кампанію, з виїмком самого її початку, що розігрався в листопаді 1918 р. у Львові. До часу, коли появиться повна історія цієї війни, спомини Ст. Шухевича, що обіймають пять томиків, будуть незвичайно цінним жерелом, з якого читач зможе богато довідатися, як то у нас воювалось на протязі півтора року по обох боках Збруча, та чому великий визвольний зрив галицької вітки українського народу скінчився нещасливо. Кождий учасник цієї війни повинен спомини Ст. Шухевича прочитати.

Ціни у Львові.

Збіже. Пшениця двірська 40·75, селянська 36, жито 26 ячмінь 21·75, овес 22·50.

Худоба. Міська центральна торговиця платить за 1 кґ. живої ваги: Воли I ґат. 1·55—1·65, II ґат. 1·40—1·50. корови I ґат. 1·50—1·60, II ґат. 1·40—1·50, III 0·90—1·00, ялівки I ґат. 1·50—1·65, II ґат. 1·25—1·35, телята 1·55—1·75,

Набіл. Маслосоюз продає: Масло десерове 6·20, 6·00, кухонне 5·00, сир звичайний 1·00, бриндзя 6·00, сметана 2·00, молоко 0·35, яйце 20, мід 3·20.

ГРОШІ. Доляр амер. 8·88, канад. 8·80, чеська корона 0·26, австр. шілінґ ·25, лей 0·05, франц. франк 0·34 фунт штерл. 43·50, червонець 7·50.

ОГОЛОШЕННЯ.

ВПИСИ до ФАХОВОЇ ТРИЛІТНОЇ ШКОЛИ КРАВЕЦТВА і БІЛИЗНЯРСТВА кооперативи „ТРУД“ у Львові, Ринок 39, продовжується до 15-го жовтня з огляду на просьбу батьків-селян, які хотіли дати своїх дочок на науку по осінних пільних роботах. Вимагається від учениць покінчення 14 р. життя і що найменче 5 кляс вселюдної школи. Оплата за перший рік по 25 зол. місячно, або 200 зол. одноразово. В „Труді“ нема ще в сім році бурси для учениць. Управа.

Видає С-ка „Діло“, зар. стов. з обмеж. пор. — За редакцію відповідає Ол. Кузьма. — З друкарні Вид. Спілки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.